

La ilustración infantil: ¿Arte sólo para niños?

MARZO-ABRIL 2012

ЕДИНСТВЕННЫЕ В МИРЕ
АТЛЕТЫ — СИЛАЧИ:

ПОДБРАСЫВАЮТ ГИРИ,
КАК ДЕТСКИЕ МЯЧИ.

MUSEU FUNDACIÓN JUAN MARCH
PALMA

Desde un planteamiento interdisciplinar, y combinando aspectos teóricos y prácticos, este curso pretende exponer el desarrollo que ha experimentado en determinados contextos la relación entre arte e infancia desde las vanguardias y hasta la actualidad.

Tanto en las vanguardias históricas como en las décadas de los años 50, 60 y 70, el libro infantil se beneficia de un nuevo modo de entender la infancia que revierte positivamente en su desarrollo, dando lugar a nuevos temas, formatos y estilos. Todo ello será analizado por especialistas de diferentes ámbitos que, en cada una de sus sesiones, ofrecerán su visión particular sobre el mundo de la ilustración infantil, apuntarán tendencias de futuro y releerán a “sus clásicos” junto al público asistente.

MARTES, 20 DE MARZO

Infancia y arte de vanguardia

Carlos Pérez

La conferencia se centra en las relaciones que los artistas de vanguardia intentaron establecer con el mundo infantil, sobre todo desde 1918. De esa manera, el niño aceptaría con naturalidad lo nuevo y se convertiría desde los primeros años de vida en el vehículo idóneo para implantar en la sociedad las ideas estéticas innovadoras y transmitir las a las generaciones posteriores. Con esa determinación los artistas estudiaron los métodos de la pedagogía activa, en especial los de Ovide Decroly, Maria Montessori y Célestin Freinet, así como los de Friedrich Fröbel quien, a finales del siglo XVIII y comienzos del XIX, creó la educación preescolar y el jardín de infancia. Asimismo buscaron el apoyo de los nuevos regímenes políticos consolidados tras la Primera Guerra Mundial. Los esfuerzos de los artistas se materializaron en edificios escolares, muebles, libros y juguetes que, además de sentar las bases del diseño actual, en algunos casos llegaron a fabricarse industrialmente y a distribuirse en comercios convencionales.

Carlos Pérez, licenciado en Filosofía, ha sido conservador de la colección del Instituto Valenciano de Arte Moderno, IVAM, comisario de exposiciones en el Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, MNCARS, y responsable de exposiciones del Museo Valenciano de la Ilustración y la Modernidad, MuVIM. Ha sido comisario, entre otras, de las siguientes muestras: *Infancia y Arte Moderno*, *Aladdin Toys. Los juguetes de Torres-García y Los juguetes de las vanguardias* (con José Lebrero). Autor de numerosos textos críticos, entre otros sobre John Heartfield, George Grosz, Pablo Picasso, Joaquín Torres-García o Saul Steinberg. También ha publicado textos literarios: *Fish & Chips* (con ilustraciones de Marcelo Fuentes), *Vidas de artrópodos* (ilustrado por Joan Verdú), *Alfabestiaris* (con ilustraciones propias y textos de Francesc Pérez Moragón) y *Kembo. Incidente en la pista del Circo Medrano* (con ilustraciones de Miguel Calatayud).

MIÉRCOLES, 21 DE MARZO

Libros modernos para el niño nuevo

Carlos Pérez

Los libros infantiles realizados por artistas adscritos al arte moderno se caracterizaron por su carácter antibélico así como por la introducción de temas hasta entonces nada frecuentes en esa clase de trabajos. Los nue-

vos libros desarrollaron historias relacionadas con la igualdad del hombre, la aproximación a otras culturas, los medios de producción, las nuevas fuentes de energía y sus aplicaciones industriales y domésticas, el medio ambiente, los alimentos, la higiene y los nuevos medios de comunicación y transporte. En esas publicaciones, al tiempo que iban desapareciendo las hadas, ogros y brujas que poblaban la literatura del género, se ofrecían nuevos héroes, como Harold Lloyd y Charlot, procedentes del cine, y también gente normal, que cumplían una cotidiana y necesaria función social, como electricistas, carteros y conductores de autobuses y tranvías. En ese heterogéneo conglomerado de propuestas, es necesario citar las referencias gráficas al arte popular a las que recurrió Josef Lada, las propuestas geométricas puras de El Lissitzky, y la búsqueda de lenguajes de fácil interpretación, como las soluciones planteadas por la surrealista Toyen y, especialmente, por Vladímir Lébedev, que buscó un lenguaje plástico no minoritario que, conjugando el constructivismo y la tradición, facilitara la aproximación del arte moderno al mundo infantil.

MARTES, 27 DE MARZO

Aventuras del libro ilustrado (1950-2000)

Vicente Ferrer Azcoiti

El libro ilustrado, tal como lo conocemos hoy, tiene un origen incierto, como el nacimiento de muchos ríos que a ojos de distintos observadores proceden de fuentes distintas y toman sus aguas de diferentes arroyos. El libro ilustrado, ¿es pedagogía? ¿Es literatura? ¿Es arte? ¿Quiénes son sus autores? ¿Cómo se relacionan escritores, ilustradores y editores? ¿Qué figura tiene mayor peso? Y también: ¿Quiénes son los destinatarios del libro ilustrado? En esta sesión nos ocuparemos de algunas tradiciones e invenciones que a lo largo del tiempo han configurado estos misteriosos objetos, nunca muy bien comprendidos; hablaremos de la idea de progreso, de los libros de bolsillo, del libro como juguete, de las bibliotecas familiares, de las lecturas de los ilustradores. Intentaremos también aproximarnos a una definición de álbum ilustrado, repasando sus características, su función y la relación que en él se establece entre texto e imagen, y comentaremos algunos de los principales hitos de la edición, tanto española como extranjera, desde 1950 hasta nuestros días.

Vicente Ferrer Azcoiti, ilustrador y editor, ha sido presidente de la Asociación Profesional de Ilustradores Valencianos, APIV, entre 1997 y 2001. Autor-editor de publicaciones ilustradas de corta tirada entre 1980 y 1998: *Té con limón*, *PIENSA*, *Sabiduría fallera*, *1/2 vaca*. Desde 1998, editor, junto a Begoña Lobo, de libros ilustrados bajo el sello Media Vaca. La editorial Media Vaca se dedica a inventar libros atípicos, muy ilustrados, destinados a lectores de todas las edades. En la actualidad la editorial dispone de cuarenta y seis títulos repartidos en cinco colecciones: “Libros para niños”, destinada a los niños de todas las edades; “Últimas lecturas”, dirigida a los no niños y también a los no lectores; “Grandes y pequeños”, destinada a proyectos que requieren diferentes tamaños y formatos; “Mi hermosa ciudad”, un alfabeto de ciudades, y “El mapa de mi cuerpo”, que se ocupa de algunas partes interesantes del cuerpo humano. Su trayectoria viene avalada por numerosos galardones nacionales e internacionales, entre los que destacan los tres premios Bologna Ragazzi Award, Media Vaca ha resultado premiada en un mismo año dentro de sus dos apartados, “Ficción” y “No ficción”.

MIÉRCOLES, 28 DE MARZO

Actualidad y perspectivas del libro ilustrado

Vicente Ferrer Azcoiti

Una mayoría de los lectores seguramente coincidirá en que hoy la literatura infantil representa un género independiente con características propias dentro del mundo del libro y forma parte de un mercado bien consolidado. Sin embargo, cuando hablamos de literatura infantil y de libros ilustrados, ¿hablamos todos de lo mismo? En la actualidad conviven tres formas de ver y entender el libro ilustrado infantil: por un lado, el libro ilustrado como objeto de consumo, dominado por el valor comercial del libro; por otro lado, el libro ilustrado como objeto didáctico, enmarcado en unos planteamientos curriculares concretos; y, finalmente, el libro ilustrado como objeto artístico y creativo. En esta sesión plantearemos cómo han evolucionado los personajes, las tramas y los contenidos de los libros infantiles, y cuáles son las tendencias que se observan de cara al futuro. Comentaremos algunas cuestiones poco conocidas por los lectores sobre el funcionamiento del mercado y cómo las innovaciones que permite la tecnología han modificado el álbum ilustrado, tanto a nivel de concepto como de diseño.

MARTES, 3 DE ABRIL

Grosz, Steinberg, François y otros maestros: “Todos los ilustradores tienen padre y madre”

Emilio Urberuaga

En esta sesión, Emilio Urberuaga, ilustrador sobre todo de textos infantiles, propone un recorrido por aquellos maestros que han tenido gran influencia en su trabajo y en el de otros colegas. Este periplo por las imágenes de los (a su juicio) más grandes ilustradores del siglo XX y principios del XXI, ayudará también a poner nombre y apellidos a las imágenes que tantas veces hemos contemplado y nos han hecho preguntarnos por sus autores. En la misma sesión, Emilio Urberuaga mostrará algunos de los desarrollos de su trabajo que desembocan en las ilustraciones plasmadas en los libros.

Emilio Urberuaga trabaja desde hace años en distintos ámbitos de las artes plásticas como pintura, estampación, grabado e ilustración. Ha colaborado en prensa y revistas, así como en la realización de carteles, cubiertas de libros, etc. Sus libros han sido traducidos en distintos idiomas: español, francés, italiano, inglés, japonés, coreano, holandés, finlandés, lituano, alemán... Como autor e ilustrador, entre sus últimos títulos publicados destacan *Animaux des jungles*, *animaux des villes* (Bayard, 2009), *¿Quién anda ahí?* (Kókinos, 2011), *Una cosa negra* (Narval Editores, 2011) y *Piccolo y Nuvola* (Narval Editores, 2012). Con una amplia bibliografía como ilustrador, despunta como creador de personajes gráficos, entre ellos “Manolito Gafotas”, “Olivia” o “Hilda, la oveja gigante”.

HORARIO Y LUGAR

Todas las sesiones a las 19.00 horas
Museu Fundación Juan March
Sant Miquel, 11 · 07002 Palma
Tel.: 971 713 515 / 971 710 428 · Fax: 971 712 601
e-mail: museupalma@mail.march.es

Plazas limitadas
Certificado de asistencia

La il·lustració infantil: art només per a infants?

MARÇ-ABRIL 2012

ЕДИНСТВЕННЫЕ В МИРЕ
АТЛЕТЫ — СИЛАЧИ:

ПОДБРАСЫВАЮТ ГИРИ,
КАК ДЕТСКИЕ МЯЧИ.

MUSEU FUNDACIÓN JUAN MARCH
PALMA

Amb un plantejament interdisciplinari i combinant aspectes teòrics i pràctics, aquest curs pretén exposar el desenvolupament que ha experimentat en determinats contextos la relació entre art i infància des de les avantguardes fins avui dia.

Tant en les avantguardes històriques com en les dècades dels anys cinquanta, seixanta i setanta, el llibre infantil es beneficia d'una nova manera d'entendre la infància que reverteix positivament en el seu desenvolupament i que origina nous temes, formats i estils. Tot plegat serà analitzat per especialistes de diferents àmbits que, en cada una de les seves sessions, oferiran la seva visió particular sobre el món de la il·lustració infantil, apuntaran tendències de futur i rellegiran «els seus clàssics» amb el públic assistent.

DIMARTS, 20 DE MARÇ

Infància i art d'avantguarda

Carlos Pérez

La conferència se centra en les relacions que els artistes d'avantguarda varen intentar establir amb el món infantil, sobretot des de 1918. Així, l'infant acceptaria amb naturalitat allò nou, i es convertiria des dels primers anys de vida en el vehicle idoni per implantar en la societat les idees estètiques innovadores i transmetre-les a les generacions posteriors. Amb aquesta determinació, els artistes varen estudiar els mètodes de la pedagogia activa, especialment els d'Ovide Decroly, Maria Montessori i Célestin Freinet, i també els de Friedrich Fröbel, el qual, a final del segle XVIII i a començament del XIX, va crear l'educació preescolar i el jardí d'infància. Així mateix, varen cercar el suport dels nous règims polítics consolidats després de la Primera Guerra Mundial. Els esforços dels artistes es varen materialitzar en edificis escolars, mobles, llibres i joguets que, a més d'establir les bases del disseny actual, en alguns casos varen arribar a fabricar-se industrialment i a distribuir-se en comerços convencionals.

Carlos Pérez, llicenciat en Filosofia, ha estat conservador de la col·lecció de l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM), comissari d'exposicions al Museu Nacional Centre d'Art Reina Sofia (MNCARS) i responsable d'exposicions del Museu Valencià de la Il·lustració i la Modernitat (MuVIM). Ha estat comissari, entre d'altres, de les mostres següents: *Infancia y Arte Moderno*, *Aladdin Toys. Los juguetes de Torres-García* i *Los juguetes de las vanguardias* (amb José Lebrero). És autor de nombrosos textos crítics, entre d'altres sobre John Heartfield, George Grosz, Pablo Picasso, Joaquín Torres-García o Saul Steinberg. Ha publicat textos literaris: *Fish & Chips* (amb il·lustracions de Marcelo Fuentes), *Vidas de artrópodos* (il·lustrat per Joan Verdú), *Alfabestiar* (amb il·lustracions pròpies i textos de Francesc Pérez Moragón) i *Kembo. Incidente en la pista del Circo Medrano* (amb il·lustracions de Miguel Calatayud).

DIMECRES, 21 DE MARÇ

Llibres moderns per a l'infant nou

Carlos Pérez

Els llibres infantils elaborats per artistes adscrits a l'art modern es distingien per un caràcter antibèl·lic i per la introducció de temes fins aleshores

gens freqüents en aquesta classe de treballs. Els nous llibres desenvolupaven històries relacionades amb la igualtat dels éssers humans, l'aproximació a altres cultures, els mitjans de producció, les noves fonts d'energia i els nous mitjans de comunicació i transport. En aquelles publicacions, alhora que en desapareixien les fades, els ogres i les bruixes que poblaven la literatura del gènere, s'hi presentaven nous herois, com Harold Lloyd i Charlot, procedents del cine, i també persones normals que complien una funció social quotidiana i necessària, com ara electricistes, carters i conductors d'autobusos i tramvies. En aquest conglomerat heterogeni de propostes, cal esmentar les referències gràfiques a l'art popular a què va recórrer Josef Lada, les propostes geomètriques pures d'El Lissitzky, i la cerca de llenguatges fàcils d'interpretar, com les solucions plantejades per la surrealista Toyen i, especialment, per Vladímir Lébedev, que va cercar un llenguatge plàstic no minoritari que, conjugant el constructivisme i la tradició, facilités l'aproximació de l'art modern al món infantil.

DIMARTS, 27 DE MARÇ

Aventures del llibre il·lustrat (1950-2000)

Vicente Ferrer Azcoiti

El llibre il·lustrat tal com el coneixem avui té un origen incert, com el naixement de molts de rius que als ulls de diversos observadors procedeixen de fonts diferents i agafen les seves aigües de rierols distints. Pel que fa al llibre il·lustrat, és pedagogia?, és literatura?, és art?, qui en són els autors?, com es relacionen escriptors, il·lustradors i editors?, quina figura hi té més pes? I també: qui són els destinataris del llibre il·lustrat? En aquesta sessió tractarem d'algunes tradicions i invencions que al llarg del temps han configurat aquests objectes misteriosos, mai gaire ben compresos. Parlarem de la idea de progrés, dels llibres de butxaca, del llibre com a jogueta, de les biblioteques familiars i de les lectures dels il·lustradors. Intentarem també aproximar-nos a una definició d'àlbum il·lustrat; en repassarem les característiques, la funció i la relació que s'hi estableix entre el text i la imatge, i en comentarem algunes de les principals fites d'edició, tant espanyola com estrangera, des de 1950 fins als nostres dies.

Vicente Ferrer Azcoiti, il·lustrador i editor, ha estat president de l'Associació Professional d'Il·lustradors Valencians (APIV) de 1997 i a 2001. També ha estat autor editor de publicacions il·lustrades de curt tiratge de 1980 a 1998: *Té con limón*, *PIENSA*, *Sabiduría fallera* i *1/2 vaca*. Des de 1998, és editor, juntament amb Begoña Lobo, de llibres il·lustrats amb el segell Media Vaca.

L'editorial Media Vaca es dedica a inventar llibres atípics, molt il·lustrats, destinats a lectors de totes les edats. Avui dia, l'editorial disposa de quaranta-sis títols repartits en cinc col·leccions: «Libros para niños», adreçada a infants de totes les edats; «Últimas lecturas», per a no infants i també per a no lectors; «Grandes y pequeños», dedicada a projectes que requereixen diferents mides i formats; «Mi hermosa ciudad», un alfabet de ciutats, i «El mapa de mi cuerpo», que tracta d'algunes parts interessants del cos humà.

La seva trajectòria està avalada per nombrosos guardons nacionals i internacionals entre els quals, destaquen els tres premis Bologna Ragazzi Award, Media Vaca ha estat premiada en un mateix any en dos dels seus apartats: ficció i no ficció.

DIMECRES, 28 DE MARÇ

Actualitat i perspectives del llibre il·lustrat

Vicente Ferrer Azcoiti

Una majoria de lectors segurament coincidirà en l'afirmació que avui la literatura infantil representa un gènere independent amb característiques pròpies dins el món del llibre i que forma part d'un mercat ben consolidat. Tanmateix, quan parlem de literatura infantil i de llibres il·lustrats, parla tothom del mateix? Actualment, conviuen tres formes de veure i d'entendre el llibre il·lustrat infantil: d'una banda, el llibre il·lustrat com a objecte de consum, dominat pel valor comercial del llibre; de l'altra, el llibre il·lustrat com a objecte didàctic, emmarcat en uns plantejaments curriculars concrets, i, finalment, el llibre il·lustrat com a objecte artístic i creatiu. En aquesta sessió parlarem de com han evolucionat els personatges, les trames i els continguts dels llibres infantils, i de quines són les tendències que s'observen amb vista al futur. Comentarem algunes qüestions poc conegudes pels lectors sobre el funcionament del mercat i sobre com les innovacions que permet la tecnologia han modificat l'àlbum il·lustrat pel que fa a concepte i a disseny.

DIMARTS, 3 D'ABRIL

Grosz, Steinberg, François i altres mestres: "Tots els il·lustradors tenen pare i mare"

Emilio Urberuaga

En aquesta sessió, Emilio Urberuaga, il·lustrador sobretot de textos infantils, proposarà un recorregut pels mestres que han exercit una gran influència en el seu treball i en el d'altres col·legues. Aquest periple per les imatges dels, al seu parer, més grans il·lustradors del segle XX i principi del XXI, també ajudarà a posar nom i llinatges a les imatges que tantes vegades hem contemplat i que han fet que ens demanàssim qui n'eren els autors. En la mateixa sessió, Emilio Urberuaga mostrarà alguns desenvolupaments del seu treball que desemboquen en les il·lustracions que plasma en els llibres.

Emilio Urberuaga fa feina des de fa anys en distints àmbits de les arts plàstiques, com ara pintura, estampació, gravat i il·lustració. Ha col·laborat en premsa i revistes, i també en l'elaboració de cobertes de llibres, cartells, etc. Els seus llibres han estat traduïts en distints idiomes: espanyol, francès, italià, anglès, japonès, coreà, holandès, finès, lituà, alemany... Entre els seus darrers títols publicats com a autor i il·lustrador, destaquen *Animaux des jungles*, *animaux des villes* (Bayard, 2009), *¿Quién anda ahí?* (Kókinos, 2011), *Una cosa negra* (Narval Editores, 2011) i *Piccolo y Nuvola* (Narval Editores, 2012). Té una àmplia bibliografia com a il·lustrador en què sobresurt com a creador de personatges gràfics, entre els quals hi ha Manolito Gafotas, Olivia i Hilda, l'ovella gegant.

HORARI I LLOC

Totes les sessions a les 19.00 hores

Museu Fundación Juan March

Sant Miquel, 11 · 07002 Palma

Tel.: 971 713 515 / 971 710 428 · Fax: 971 712 601

A/e: museupalma@mail.march.es

Places limitades

Certificat d'assistència